

Elżbieta Sawa-Czajka

"Gwarancje wolności wypowiedzi w Europie Zachodniej", Roman Bartoszcze, Kraków 1995 : [recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 5, 248-249

1998

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

osiągnął w tym okresie wszystkich strategicznych celów, ale wydaje się za radykalna konstatacja, iż rezultaty globalizmu radzieckiego były niewielkie. Wiele wątpliwości wzbudziło też zaprezentowane przekonanie, iż nowe kierownictwo radzieckie, które objęło rządy po roku 1964, odeszło od wizji ideologicznego zwycięstwa na rzecz prowadzenia polityki zdeterminowanej przez obawy i niepokoje o zagrożonym radzieckim bezpieczeństwie. Wydaje się, iż ZSRR faktycznie nie tyle osłabił motywację ideologiczną swoich działań, ale ją zmodyfikował i uelastyczył. Prowadzona przez Moskwę polityka nie była jednak wyrazem defensywy, lecz dalszego wypierania wpływów amerykańskich w różnych rejonach świata, przy jednoczesnym nasilonym dążeniu do uzyskania militarnej i politycznej przewagi na poziomie strategicznym nad Stanami Zjednoczonymi.

Po czwarte, wobec dociekań dotyczących stosunków amerykańsko-radzieckich na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych nasuwają się pewne wątpliwości. O ile szczegółowej analizie poddana została polityka amerykańska, o tyle nie dokonano jej w odniesieniu do intencji i działań ZSRR. Trudno też uznać, że *détante* miało prowadzić do zakończenia zimnej wojny (s. 100), skoro w układzie bipolarnym mocarstwa są skazane na tego typu konflikt. O czym autor w podsumowaniu napisał, wnioskując, że zimna wojna musiała wystąpić jako stan zdeterminowany historycznie i systemowo („syndrom czynników kreujących tę wojnę wykluczał inne rozwiązanie”), a nie wynikający z woli przywódców obu mocarstw (s. 238).

Po piąte, wiele pochwał należy poczynić w odniesieniu do diagnozy genezy i charakteru drugiej zimnej wojny (s. 143 i n.) prowadzącej do amerykańskiego zwycięstwa i przewyciężenia bipolaryzmu. Autor dokonał też prezentacji stanowisk w kwestii datowania końca zimnej wojny, szkoda tylko, że nie przedstawił własnego poglądu (s. 217 i n.). Pisząc o doktrynie amerykańskiej *beyond containment*, W. Malendowski nie poruszył problemu istniejącego dylematu co do nowego systemu bezpieczeństwa, zakresu obowiązków w nim podejmowanych przez Stany Zjednoczone oraz roli innych mocarstw, w tym i Rosji.

Kończąc ocenę pracy, trzeba wskazać na jej podstawowy mankament, jakim jest strona techniczna i edytorska. Fatalna korekta prowadząca do olbrzymiej liczby błędów literowych, zmieniających sens zdań, daty i terminy. Trudno też zaakceptować przyjęty styl przypisów, zwłaszcza skróconych, przy jednoczesnym swoistym woluntaryzmie co do wyboru czcionki i konsekwentnego jej stosowania. Wobec dużego zakresu materii, w której porusza się autor, niezbędnym elementem książki winien być indeks osobowy.

Waldemar Paruch

Roman Bartoszcze, *Gwarancje wolności wypowiedzi w Europie Zachodniej*, Kraków 1995, s. 144

Nakładem krakowskiego Towarzystwa Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas ukazała się książka dr. Romana Bartoszcze poświęcona gwarancjom wolności wypowiedzi w Europie Zachodniej. Autor jest pracownikiem Zakładu Dziennikarstwa UJ i od pewnego czasu zajmuje się problematyką związaną z komunikowaniem oraz regulacjami prawnymi wolności wypowiedzi. Omawiana praca, napisana przez doświadczonego nauczyciela akademickiego, spełnia bardzo ważną rolę w dydaktyce przedmiotów pomocniczych na studiach dziennikarskich. Dodatkowo wypełnia lukę istniejącą

w zakresie dostępnych dla studentów prac systematyzujących wiedzę o międzynarodowych regulacjach wolności wypowiedzi.

Autor, we wstępie, charakteryzuje liberalną teorię prasy, leżącą u źródeł współczesnych regulacji prawnych wolności wypowiedzi. W kolejnych częściach pracy analizuje powojenne regulacje dotyczące wolności wypowiedzi w prawie międzynarodowym, poczynając od Karty Narodów Zjednoczonych poprzez akty przyjęte przez ONZ w latach następnych aż do Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Zasadom wypracowanym przez KBWE poświęcono znaczną część pracy, podkreślono również znaczenie przyjętych wówczas rozwiązań, a także trudności z ich całkowitą realizacją.

W kolejnych częściach książki autor omawia dokumenty Rady Europy, zwracając uwagę na korelacje między ochroną praw człowieka i gwarancjami wolności wypowiedzi. W części poświęconej orzecznictwu Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka opisywane są konkretne orzeczenia obu trybunałów w precedensowych sprawach związanych z wolnością wypowiedzi i informacji. Autor zwraca uwagę na znaczenie tych rozstrzygnięć, gdyż „Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał kilka istotnych orzeczeń mających wpływ na wolność wypowiedzi. Aczkolwiek werdykty wiążące są tylko dla stron, to wpływają na prawo poszczególnych krajów i ustanawianie wspólnych standardów” (s. 61). Jednocześnie nie znaczy to, że nie istnieją kontrowersje. Bartoszcze omawia kilka przypadków kontrowersyjnych rozstrzygnięć, m.in. w sprawie rozpowszechniania książki *The Little Red Schoolbook*, uznanej za zawierającą elementy pornograficzne (1976 r.) oraz orzeczenie w sprawie *Sunday Times v. the United Kingdom* (1979 r.) dotyczące ograniczenia przez władzę państwową prawa do wolności wypowiedzi, a także orzeczenia o podobnym charakterze z terenu Austrii i Hiszpanii.

W zakończeniu autor zwraca uwagę na fakt, iż „nawet w najbardziej demokratycznych krajach wprowadzane były bądź są dość istotne ograniczenia wolności wypowiedzi. O wiele większy stopień wolności wypowiedzi panuje w okresie stabilności systemu, natomiast w momencie zagrożenia systemu władze wprowadzają ograniczenia wolności prasy. [...] Wielość środków, jakimi rozporządza władza państwowa, powoduje, że niezwykle istotna staje się możliwość zaskarżenia decyzji do niezależnej władzy sądowniczej i instytucji ponadpaństwowych. Integracja europejska stwarza możliwość ustanowienia jednolitego systemu gwarancji podstawowych wolności i daje pewne instrumenty wymuszania na państwie przestrzegania praw człowieka” (s. 73).

Wybór najważniejszych, zdaniem autora, dokumentów dotyczących gwarancji wolności wypowiedzi, to ostatnia część książki.

Praca Romana Bartoszcze, jakkolwiek cenna z powodów poznawczych i dydaktycznych, nie zawiera jednak znaczących informacji dotyczących prób podejmowania regulacji wolności wypowiedzi w okresie międzywojennym, tym bardziej, że w Lidze Narodów istniały próby podjęcia działań w tym zakresie (choćby polska koncepcja rozbrojenia moralnego, stanowiąca interesującą i jedną z pierwszych prób regulacji tego problemu). Uzupełnienie książki, chociażby o jeden rozdział, uwzględniający aspekt historyczny omawianej problematyki, dałoby pełniejszy obraz zmian, jakie w XX w. nastąpiły, zarówno w rozumieniu pojęcia wolności wypowiedzi, jak i w sposobie ich gwarantowania.

Elżbieta Sawa-Czajka